

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
Vedecká rada Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty

ThLic. Katarína Holbičková

Autoreferát dizertačnej práce

Teológia a liturgia mariánskych jubilejných rokov 20. storočia

Na získanie **akademického titulu „doktor“**

V študijnom odbore doktorandského štúdia: **katolícka teológia**

Študijný program: **katolícka teológia**

BRATISLAVA 2017

Dizertačná práca bola vypracovaná v externej forme doktorandského štúdia na Univerzite Komenského v Bratislave, Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte.

Predkladateľ: **ThLic. Katarína Holbičková**
RKCMBF UK Bratislava

Školiteľ: **doc. ThDr. Peter Caban, PhD.**
RKCMBF UK Bratislava

Oponenti: **prof. ThDr. Anton Adam, PhD.**
RKCMBF UK Bratislava

prof. ThDr. Amantius Akimjak, PhD.
PeF KU Ružomberok

prof. ThDr. Jana Moricová, PhD.
FF KU Ružomberok

Autoreferát bol rozoslaný dňa 15.5.2017

Obhajoba dizertačnej práce sa koná dňa **31.5.2017 o 11.15**

pred komisiou pre obhajobu dizertačnej práce v študijnom programe doktorandského štúdia katolícka teológia vymenovanou dekanom fakulty dňa 15.5.2017

pre študijným odbor katolícka teológia

na Univerzite Komenského v Bratislave, Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte.

ThDr. Ing. Vladimír Thurzo, PhD.
dekan RKCMBF UK,
Kapitulská 26, Bratislava

Predmetom skúmania tejto dizertačnej práce je priebeh a teológia liturgických slávení troch mariánskych jubilejných rokov dvadsiateho storočia. V tomto storočí sa v dejinách Cirkvi slávil po prvýkrát. Cieľom práce je poukázať na podstatu jubilejného roka, ktorá sa nachádza už v Starom zákone (porov. Lv 25,10). Táto línia pokračuje cez Nový zákon v osobe a živote Ježiša Krista, v jeho spásonosnej činnosti, v učení (porov. Lk 4,18-21) a cez celé dejiny novozákonného Božieho ľudu, Cirkvi prvých kresťanov, s významným medzníkom v dejinách – rokom 1300. Hlavným cieľom práce je na základe skúmaných mariánskych rokov s exkurzom do dejín slávenia jubilejných rokov v Cirkvi poukázať na význam, zmysel a dôvody slávenia mariánskych jubilejných rokov v kontinuite mariologického učenia Katolíckej cirkvi. Preto sa táto práca sústreďuje na analýzu mariánskej tematiky už spomenutých jubilejných rokov, a to štúdiom textov dokumentov, dostupných homílií, kázní, príhovorov, liturgických textov, prednesených počas rôznych udalostí a liturgických aj mimoliturigických slávení, ktoré sa konali v spomínaných mariánskych rokoch.

Dizertačná práca sa zaoberá významom pojmu jubilejný, resp. svätý rok. Hľadá pôvod tohto pojmu, jeho koreň. Opiera sa pritom o state Svätého písma jednak v Starom zákone, hľadajúc jeho pôvod v biblickom zjavení, konkrétne o knihu Levitikus, v ktorej sa nachádza zmysel pojmu svätosť a svätý. Tento pojem sa odvodzuje od Božej svätosti a pojmu jóblov rok (Lv 25,10). Následne nachádza pôvod pojmu svätý rok v Novom zákone, v živote i učení Ježiša Krista, kde Ježiš ohlasuje „Pánov milostivý rok“ (Lk 4,19), opierajúc sa o slová proroka, ktoré majú eschatologický ráz (Iz 61,1-2) a ktoré Ježiš vzťahuje na seba, čím pojem jubilejný milostivý rok získava nový rozmer v osobe Ježiša Krista. Jubilejný rok má však nielen symbolický rozmer, ale aj duchovný a náboženský. Duchovný rozmer smeruje náš pohľad na hĺbku a intenzitu podstaty svätého roka, čo sa prejavovalo v spoločenstve už prvotnej Cirkvi. Jeho náboženský význam sa odzrkadľuje v živote Cirkvi a jeho elementárnym znakom je putovanie. Teologický význam hľadá najskôr v základnom prameni Cirkvi, ktorým je Sväté písmo a skúma jeho hodnotu ako významný aspekt pre pochopenie zmyslu jubilejného roka pre život Cirkvi. Pápež Ján Pavol II. s blížiacim sa Veľkým jubileom 2000 špecifikoval nové znaky jubilejného roka, ktoré sme považovali za dôležité uviesť. Prvým znakom je očistenie pamiatky, resp. pamäti, ktorá vyžaduje obrátenie, uznanie si svojich chýb a hriechov v pokore, ktoré boli dôvodom poškvrnenia Cirkvi, Kristovho tajomného tela. Druhým znakom je láska, ktorá je znakom Božieho milosrdenstva. Ďalším znakom je túžba po ekumenizme, ktorá bola jednou z naliehavých prosieb sv. Jána Pavla II. Jeho snahou bola jednota medzi kresťanmi rôznych konfesíí.

So slávením jubilejného roka úzko súvisí putovanie, ktoré je podstatným prvkom života izraelského vyvoleného národa, a ktoré sa prejavuje aj u prvých kresťanov. Postupne v dejinách Cirkvi putovanie kresťanov spontánne vrcholilo v roku 1300, v ktorom nadobúda hlbší viditeľný znak – slávenie jubilejného roka oficiálne s pápežským vyhlásením pápeža Bonifáča VIII. a apoštolským požehnaním pre celú putujúcu Cirkev. V dejinách Cirkvi sa sväté roky slávil vzhľadom na rôzne bolestné dejinné udalosti Európy i ostatných častí sveta najmä s úmyslom kajať sa, odprosovať a modliť sa za ukončenie týchto hrôz, ktoré ničili životy ľudí fyzicky, duchovne i duševne. Mali viesť k náprave, zmiereniu a získaniu milostí úplných odpustkov pre putujúcu Cirkev, ale aj pre tú ešte trpiacu v očistci. Práca uvádza dejinný prierez jednotlivých jubilejných rokov a stručne popisuje

priebeh slávení v týchto rokoch, ktoré boli vyhlasované v periodicite 100, 50 a 25 rokov, a tiež prehľad mimoriadnych jubilejných rokov, ktoré boli vyhlasované pri rôznych významných udalostiach v histórii Cirkvi. Mimoriadne vyhlásené boli aj mariánske jubilejné roky, ktorými sa zaoberá táto práca.

Význam mariánskych jubilejných rokov, ktoré sa v histórii Cirkvi po prvýkrát konali v dvadsiatom storočí, bol s dôrazom na správnosť mariologického a mariánskeho učenia, ako ho predkladal a naďalej predkladá Učiteľský úrad Cirkvi. Doktrínálne učenie Cirkvi o Matke Božej je v tejto práci zhrnuté v Máriiných atribútoch a tituloch, ktoré obsahujú Loretánske litánie. Pojmom *Auxiliatrix*, v Loretánskych litániách ako invocácia Pomocnica kresťanov, sa zaoberal aj Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965). Tento titul sa dotýka úlohy prostredníctva Márie v diele vykúpenia, ktorý sa prakticky prejavuje v mariánskom kulte. Prvé dva mariánske roky boli zamerané na doktrínu Nepoškvrneného počatia Panny Márie, pretože sa slávil z dôvodu päťdesiatročnice a storočnice vyhlásenia tejto dogmy pápežom Piom IX. dňa 8. decembra 1854 apoštolským listom *Ineffabilis Deus*, ktoré pápeži považovali za veľmi dôležité v živote Cirkvi. Prvý mariánsky rok sa konal v roku 1904, vyhlásený pápežom Piom X. encyklikou *Ad diem illum laetissimus*, a druhý v roku 1954, ktorý bol vyhlásený pápežom Piom XII. encyklikou *Fulgens corona*. Dogma o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie bola zadefinovaná pápežom *ex cathedra*, teda spôsobom, ktorý otvoril cestu k riešeniu otázky pápežskej neomylnosti vo veciach viery a mravov. Práca následne predkladá podrobný vývoj dogmy o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie v západnej teológii aj vo východných cirkvách, via devotionis v procese dozrievania imakulatnej dogmy a súbežne postoj Magistéria v jednotlivých obdobiach vývoja a riešenia sporov v tejto otázke. Vývoj imakulatnej náuky Cirkvi našiel odozvu aj v konajúcich sa Medzinárodných mariánskych kongresoch v obidvoch mariánskych rokoch 1904 a 1954. Tieto kongresy sa venovali otázke šírenia mariánskeho kultu z hľadiska dogmatického, historického aj praktizujúceho spôsobu v Cirkvi. Obidva jubilejné roky mali podobnú schému osláv. Typickým znakom boli poklony pred Najsv. sviatosťou oltárnou, individuálne i spoločné, a k úcte vyložené obrazy Preblahoslavenej Panny Márie v jednotlivých chrámoch po celý jubilejný rok 1904, ktoré prebiehali súbežne. V mariánskom roku 1954 to boli okrem Medzinárodného mariánskeho a tiež aj Medzinárodného eucharistického kongresu, konajúce sa mariánske i eucharistické kongresy v jednotlivých partikulárnych cirkvách po celom svete. Jubilejné roky 1904 a 1954 sa konali v ťažkých časoch pre Cirkev i ľudstvo. Obidvaja pápeži Pius X. i Pius XII. videli v týchto oslavách príležitosť pre kresťanskú obnovu, posilnenie vo viere a príležitosť k znovu obráteniu sa a návratu k Bohu spojenom s pokáním. Všetky slávenia, pobožnosti, kázne, prednášky smerovali k tomuto cieľu s ešte ďalším úmyslom rozšíriť poznanie mariologickej náuky Cirkvi medzi veriacimi, najmä doktrínálne učenie o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie a v roku 1954 aj dogmu o jej Nanebovzatí s telom i dušou, ktorá bola vyhlásená ku koncu jubilejného roka 1950.

Tretí mariánsky jubilejný rok bol zasvätený Matke Vykupiteľa a zameraný bol na prehĺbenie úcty k Panne Márii, ktorá je najdokonalejším obrazom Cirkvi. Práca uvádza ďalší vývoj mariánskej náuky Cirkvi a jeho vplyv na mariológiu Druhého vatikánskeho koncilu (1962 – 1965), jeho

dogmatickú syntézu o Panne Márii a vývoj v pokoncilovom období, najmä mariologické učenie pápeža Pavla VI., ktorý vyhlásil Bohorodičku za Matku Cirkvi. Práca priblížila teológiu pápeža Jána Pavla II. cez vydané dokumenty a jeho katechézy, kázne, homílie, príhovory prednesené počas mariánskeho jubilejného roka 1987/88, v ktorých sa často opieral o náuku Druhého vatikánskeho koncilu, ale aj o náuku svojich predchodcov, najmä pápeža Pavla VI. Práca sa zamerala na tri základné témy špecifikované v učení pápeža Jána Pavla II.: Mária v tajomstve Krista Vykupiteľa, Mária v tajomstve Cirkvi, Mária v tajomstve kresťanského kultu. Pri štúdiu mariológie Druhého vatikánskeho koncilu bola použitá komparatívna metóda, ktorá bola uplatňovaná v teológii mariánskeho roka 1987/88. Typickým znakom aj tohto mariánskeho roka boli prebiehajúce národné eucharistické a mariánsko-mariologické kongresy. V nich je vyjadrená jednota medzi Synom a Matkou, ktorá vedie Boží ľud k svojmu Synovi, prítomnému v Eucharistii. Ján Pavol II. za významné považoval ekumenické stretnutia v nádeji a vo vízii jednoty kresťanov v duchu Ježišovej modlitby: „Svätý Otče, zachovaj ich vo svojom mene, ktoré si ty dal mne, aby boli jedno ako my“ (Jn 17,11). Zachovanie pokoja vo svete videl tiež v nadväzovaní bratských vzťahov s našimi staršími bratmi vo viere, s ktorými máme spoločnú vieru v jedného Boha. Jedným zo spôsobov, akým sa dá dosiahnuť táto vízia bratskosti vidieť v živote Edity Steinovej, židovky a karmelitánky, ktorá prijala rehoľné meno Tereza Benedikta od Kríža, a v tomto mariánskom roku bola beatifikovaná. Mariánsky rok sa začal sláviť na vigíliu Zoslania Ducha Svätého 6. júna 1987 a trval do slávnosti Nanebovzatia Panny Márie 15. augusta 1988. V tieto dva dni sa konali obrady otvorenia a ukončenia mariánskeho jubilejného roka s určitými špecifikami v liturgickom slávení. V tomto mariánskom roku pápež odporúčal sláviť mariánsky jubilejný rok najmä v partikulárnych cirkvách a konať púte do miestnych hlavných mariánskych bazilík. Podobne to bolo aj v mariánskom roku 1954 za pápeža Pavla XII., kedy sa tento mariánsky rok slávil aj v partikulárnych cirkvách.

V teológii pápeža Jána Pavla II. vidieť kontinuitu, ktorá má svoj začiatok v jeho pastoračnom a teologickom programe, ktorý predstavil v encyklike *Redemptor hominis* na začiatku svojho pontifikátu. Jeho hĺbka sa prejavila najmä v slávení mimoriadneho jubilejného roka vykúpenia v roku 1983 a pokračovala aj v tomto mariánskom jubilejnom roku, z príležitosti ktorého pápež vydal encykliku *Redemptoris Mater*. V encyklike Sv. Otec vyzdvihol dôležitosť Matky Syna, ktorý sa stal človekom, ktorý je Symbolom vtelenia i vykúpenia, aby veriaci upriamili pozornosť na utrpenie a tajomstvá života jeho Matky, ktoré mali byť zdrojom meditácií a adorácie v tomto mariánskom roku. Pápež tento jubilejný mariánsky rok považoval za prípravu na slávenie Veľkého jubilea 2000, oslavy nášho Vykupiteľa, pretože Mária je tá, ktorá vedie putujúcu Cirkev k jednote, je cestou, ktorá vedie ku Kristovi.

Dizertačná práca poukázala na to, že podstatným prvkom liturgických slávení jubilejných rokov bolo dielo spásy, dielo vykúpenia a z toho plynúca milosť odpustkov v živote Cirkvi, v živote každého kresťana, ktorých pôvod a zmysel nachádzame už v Starom zákone. Aj napriek mnohokrát v histórii Cirkvi zneužívanému aplikovaniu úplných, jubilejných odpustkov práca objasňuje, že ich podstata vychádza z Božieho milosrdenstva, a preto Cirkev túto milosť človeku nemôže odpovieť.

Obsah mariánskych jubilejných rokov bol zameraný v prvom rade na Máriine privilégia – Theotokos, Máriino panenstvo, Nepoškvrnené počatie a Nanebovzatie Panny Márie s telom i dušou, ktoré boli dôležité pre uskutočnenie Kristovho spásonosného diela. Tieto mariánske dogmy sú svetlami, ktoré osvecujú našu cestu viery, a vedú nás cez Máriu k Ježišovi – Ad Jesum per Mariam. Slávením týchto mariánskych rokov Cirkev chcela rozvinúť kresťanskú obnovu, najmä v období narastajúcich negatívnych prúdov v spoločnosti voči Cirkvi, vplyvom ktorých mnohí strácali vieru. Preto chcela umožniť veriacim načerpať z milostí udeľovaných Bohom skrze matku Cirkev a na príhovor Nepoškvrnenej, konaním skutkov milosrdenstva a pokánia, vyprosiť si od Nebeského otca dar viery. Takisto úmyslom Cirkvi bolo rozšíriť pravú úctu k Bohorodičke a zároveň aj vysvetľovať učenie o Panne Márii, najmä doktrínu o Nepoškvrnenom počatí. V tom čase sa objavovali tendencie nevyváženého praktizovania mariánskeho kultu oproti kultu Krista, čo podnietilo rozvoj liturgickej obnovy v Cirkvi. Mariológia skúmaných mariánskych rokov vzhľadom na podstatu a dôvody vyhlasovania a slávenia jubilejného roka má svoje opodstatnenie v teológii Katolíckej cirkvi, ktorá sa zaoberá Bohorodičkou a jej úlohou v dejinách spásy, v tajomstve Krista i Cirkvi, ako to predložil Druhý vatikánsky koncil, ktorý bol výrazným medzníkom v mariánskom učení Cirkvi. Smerovanie mariánskeho kultu hneď po Koncile vo významnej miere ovplyvnil pápež Pavol VI. V tejto ceste rozvoja mariánskej úcty pokračoval pápež Ján Pavol II., ktorý nám ukázal Máriu ako Matku, ktorá nás vedie k Eucharistii. Mariánske jubilejné roky dvadsiateho storočia boli jednoznačne najvýraznejším a najviditeľnejším prejavom mariánskeho kultu a ohlasovania mariánskej náuky Katolíckej cirkvi v jednote s kultom Krista a Eucharistie.

Abstract

HOLBIČKOVÁ, Katarína: *Theology and Liturgy of Marian Jubilee Years of the 20th Century* [Dissertation Thesis]. – Comenius University in Bratislava, Faculty of Roman Catholic Theology, Department of Liturgics. – Adviser: doc. ThDr. Peter Caban, PhD. – Section of study: Catholic Theology.

This dissertation thesis is an exploration of the Catholic theology of the Marian jubilee years, which celebrated in the twentieth century the first time. The first chapter deals with theological aspects of ordinary and extraordinary jubilee years and the distinction between them. It looks for the origin of jubilee year celebrations, their meaning and spiritual depth, which have their roots in the biblical milieu of the Jewish nation. The next two chapters are occupied with the three Marian years of the twentieth century: 1904, declared by Pope Pius X.; 1954, declared by Pope Pius XII.; and the Marian Year 1987/88, declared by Pope John Paul II. The Marian years 1904 and 1954 were dedicated the fiftieth and hundredth anniversaries of the proclamation of the Immaculate Conception. The third Marian year 1987/88 was dedicated to Mary of the Redeemer and was concentrated on the deeper Marian worship because Mary is the most impeccable image of the Church. On the basis of my research into the Marian years, with an excursus into the history of jubilee year celebrations in the Church, this thesis looks for the meaning, purpose and essence of these jubilee year celebrations for the present. It also considered the negative aspects that have accompanied celebrations in Christian history. These Marian jubilee years concentrated on the Cult of Mary and their themes brought to the continuity of Mariological doctrine of the Catholic Church.

Key words: Jubilee year, Marian year, pilgrimage in faith, Jubilee indulgence, Liturgy of jubilee years, Cult of Mary, Immaculate Conception, Assumption of Our Lady, Mary in the mystery of Christ and Church, Mother of Church, Mother of God, Theotokos

Vybraná bibliografia (celkovo 265 použitých titulov)

- A CURA DEL COMITATO CENTRALE DELL'ANNO MARIANO. *L'Anno Mariano 1954 nell'Urbe e nell'Orbe. Cronistoria*. Città del Vaticano: Tipografia Poliglotta Vaticana, 1958.
- APOŠTOLSKÁ PENITENCIÁRIA. Decretum Favores spirituales conceduntur occasione Anni Mariani. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1953, roč. 45, s. 696-697.
- APOŠTOLSKÁ PENITENCIÁRIA. Odpusty Roku Maryjnego. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 6, s. 3.
- APOŠTOLSKÁ PENITENCIÁRIA. Sanktuaria maryjne. List Rady Głównej Obchodów Roku Maryjnego do wszystkich biskupów katolickich. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 11-12, s. 4, 10.
- BÁNDY, Juraj. Jubilejný rok v Zákone svätosti. In: TYROL, Anton – KLUSKA, Branislav. eds. *Rok milosti Pána. Zborník príspevkov z 3. Medzinárodnej biblickej konferencie konanej v dňoch 2. – 4. novembra 1999 na KPF sv. Ondreja ŽU v Ružomberku*. Ružomberok: Žilinská univerzita v Žiline, 2000, s. 7-15. ISBN 80-7100-738-2.
- CABAN, Peter. *Dejiny slávenia Eucharistie do Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2010. ISBN 978-80-7162-802-6.
- CANTALAMESSA, Raniero. Theotokos znakiem prawdziwej wiary chrystologicznej w świetle soborów w Efezie i Chalcedonie. In: *Salvatoris Mater. Kwartalnik mariologiczny*. 2007, roč. IX, č. 1-2, s. 105-122. ISSN 1507-1669.
- Celebrazione Eucaristica presieduta dal Santo Padre Giovanni Paolo II a conclusione dell'Anno Mariano nella Solennità dell'Assunzione della B. V. Maria „Segno di Consolazione e di sicura speranza per la Chiesa Pellegrina.“ Basilica di San Pietro, 15 agosto 1988*. Città del Vaticano: A Cura dell'Ufficio per le Cerimonie Pontificie.
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. Dei Verbum. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1966, roč. 58, s. 817-836.
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. Lumen gentium. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1965, roč. 57, s. 5-71.
- DZIEDZIC, Sylwester. Treść i znaczenie Niepokalanego Poczęcia Maryi w bulli *Ineffabilis Deus* Piusa IX. In: KRÓLIKOWSKI, Janusz, red. *Święty wyjątek Niepokalane Poczęcie Maryi. II Bocheńskie Sympozjum Mariologiczne 25 września 2004 r.* Kraków: Dom Wydawniczy „Rafael“, 2004, s. 60-81. ISBN 83-89431-72-6.
- GRECO, A. Roma e Lourdes nell'anno mariano. In: *L'Osservatore Romano*. 1954, roč. 44, č. 78, s. 4.
- GRIGNION Z MONTFORTU, Eudovít-Mária. *O pravej úcte k Panne Márii alebo príprava na kráľovstvo Ježiša Krista*. In: GRIGNION Z MONTFORTU, Eudovít-Mária. *Príprava na úplné zasvätenie sa. O pravej úcte k Panne Márii. Malý katechizmus...* Doľany: ZAEX – Náboženská literatúra, 2013, s. 127-308. ISBN 978-80-971345-7-0.
- CHOVANEC, Marián. *Mariológia*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2005. ISBN 80-88741-60-2.
- JÁN PAVOL II. Aby priblížiť sa do tajmenicy Niepokalaného Poczęcia. Homilia w bazylice Matki Boskiej Większej. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie. Dodatek do rocznika 1987*. 1988, roč. 9, č. 1, s. III.
- JÁN PAVOL II. Aperite portas Redemptori, 1. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1983, roč. 75 (I), s. 89-125.
- JÁN PAVOL II. Dominum et vivificantem. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1986, roč. 78, s. 809-900.
- JÁN PAVOL II. Encyklika poświęcona Błogosławionej Maryi Dziewicy. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 3, s. 15, 30.
- JÁN PAVOL II. List pasterski Episkopatu Polski z okazji 600 rocznicy Chrztu Litwy i beatyfikacji abpa Jerzego Matulewicza. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 7, s. 10-11.

- JÁN PAVOL II. Maryjny wymiar Kościoła. Przemówienie do Kolegium Kardynalskiego i członków Kurii Rzymskiej. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie. Dodatek do rocznika 1987*. 1988, roč. 9, č. 1, s. I-II.
- JÁN PAVOL II. Modlitwa na Rok Maryjny. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 7, s. 1.
- JÁN PAVOL II. Modlitwa na zakończenie Roku Maryjnego. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1988, roč. 9, č. 8, s. 1.
- JÁN PAVOL II. Monstra te esse Matrem. Różaniec w bazylice Matki Boskiej Większej. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 7, s. 1, 5.
- JÁN PAVOL II. Redemptoris Mater. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1987, roč. 79, s. 361-433.
- JÁN PAVOL II. Sanktuaria maryjne. Modlitwa niedzielna z Papieżem (21. 6. 1987). In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 7, s. 7.
- JÁN PAVOL II. Stabat Mater. Droga Krzyżowa w Koloseum. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1988, roč. 9, č. 3-4, s. 8.
- JÁN PAVOL II. Świactwo błogosławionej Edyty Stein, siostry Teresy Benedykty od Krzyża - męczennicy. Msza św. beatyfikacyjna. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 7, s. 22-23.
- JÁN PAVOL II. Wiara, nadzieja i miłość w perspektywie ekumenicznej (Generálna audiencia 22. 11. 2000). In: JÁN PAVOL II. *W imię Przenajświętszej Trójcy ku Wielkiemu jubileuszowi roku 2000*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2002, s. 483-485. ISBN 88-209-7378-2.
- JÁN PAVOL II. Wspólne powołanie zawiera w sobie wspólną odpowiedzialność. Spotkanie z Centralną Radą Żydowską. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 7, s. 23.
- JÁN PAVOL II., DIMITRIOS I. Wspólna deklaracja Papieża Jana Pawła II i Patriarchy Dimitrosa I. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 11-12, s. 17.
- Katechizmus Katolickiej cirkvi*. 2. vyd. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1999. ISBN 80-7162-259-1.
- KLIMA, Andrzej. Wspomnienie Wspomożycielki Wiernych w świetle Vaticanum II. In: *Salvatoris Mater. Kwartalnik mariologiczny*. 2001, roč. III, č. 2, s. 305-325. ISSN 1507-1669.
- KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ. Decretum Urbis et Orbis. In: *Acta Sanctae Sedis*, 1903-1904, roč. 36, s. 58-60.
- KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ. Decretum. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1953, roč. 45, s. 808.
- KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY. Libertatis conscientia. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1987, roč. 79, s. 554-599.
- KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI. W związku z obchodami Roku Maryjnego. Instrukcja Kongregacji Kościołów Wschodnich dotycząca zastosowania encykliki „Redemptoris Mater“ w Kościołach Wschodnich. In: *L'Osservatore Romano, Wydanie Polskie*. 1987, roč. 8, č. 8, s. 17-18.
- Kódex kánonického práva*. 2. vyd. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001. ISBN 80-7162-227-3.
- KRÓLIKOWSKI, Janusz. „Jestem człowiekiem zawierzenia”. Oddanie i zawierzenie Maryi w doświadczeniu i teologii Jana Pawła II. In: *Salvatoris Mater, Kwartalnik mariologiczny*. 2005, roč. VII, č. 3-4, s. 401-419. ISSN 1507-1669.
- KRÓLIKOWSKI, Janusz. Odkrywanie Niepokalanego Poczęcia w pobożności chrześcijańskiej. In: KRÓLIKOWSKI, Janusz. *Święty wyjątek. Niepokalane Poczęcie Maryi. II Bocheńskie Sympozjum Mariologiczne 25 września 2004 r.* Kraków: Dom Wydawniczy „Rafael“, 2004, s. 12-40. ISBN 83-89431-72-6.
- LATERÁNSKA SYNODA Z ROKU 649, *can.* 3. In: DSH, č. 503
- MORICOVÁ, Jana. *Mária Sprostredkovateľka*. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2008. ISBN 978-80-8084-404-2.

- NAPIÓRKOWSKI, Stanisław Celestyn. Podstawy prawdy o niepokalanym poczęciu i podanie jej przez Kościół do wierzenia. In: MASTALSKA, Danuta. *Niepokalane poczęcie i życie chrześcijańskie. Materiały z sympozjum mariologiczno/maryjnego Niepokalanów, 15-17 października 2004 roku*. Częstochowa – Niepokalanów: Polskie Towarzystwo Mariologiczne, 2005 s. 17-41. ISBN 83-912039-7-2.
- NEUNER, Josef – ROOS, Heinrich. *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch Jej magistéria*. Trnava: Dobrá kniha, 1995. ISBN 80-7141-072-1.
- PAVOL VI. Christi Matri. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1966, roč. 58, s. 745-749.
- PAVOL VI. Marialis cultus, 29. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1974, roč. 66, s. 113-168.
- PAVOL VI. Sollemnis professio fidei. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1968, roč. 60, s. 433-445.
- Pentecoste 1987. Celebrazione Vigilare e Santa Messa per l'Inizio dell'Anno Mariano presieduta dal Santo Padre Giovanni Paolo II. Piazza San Pietro, 6 Giugno 1987*. A Cura dell'Ufficio per le Cerimonie Pontificie.
- PIUS IX. Ineffabilis Deus. In: LORA, E. – SIMONATI, R. eds. *Enchiridion delle encicliche 2*. Bologna: EDB, 1996, s. 739-765.
- PIUS X. Ad diem illum laetissimum, s. 459. In: *Acta Sanctae Sedis*, 1903-1904, roč. 36, s. 449-462.
- PIUS X. Lettera di Sua Santità Pio X. ai nostri diletti figli. In: *L'Osservatore Romano*. 1904, roč. 44, č. 280, s. 8.
- PIUS XII. De Sacra Virginitate. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1954, roč. 46, s. 161-191.
- PIUS XII. Fidei dogma definitur deiparam virginem Mariam. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1950, roč. 42, s. 753-792.
- PIUS XII. Fulgens corona. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1953, roč. 45, s. 577-592.
- PIUS XII. La preghiera dell'Anno Mariano. In: *L'Osservatore Romano*. 1953, roč. 43, č. 272, s. 1.
- PIUS XII. Munificentissimus Deus. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1950, roč. 42, s. 753-771.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů Magisteria. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. ISBN 80-7266-061-6.
- PRVÝ Vatikánský koncil. Pastor aeternus. In: *Acta Sanctae Sedis*, 1870, roč. 6, s. 40-55.
- PRVÝ Vatikánský koncil. Sessio IV, 18. 7. 1870, dogmatická konštitúcia Pastor aeternus (ES 3050-3075).
- Rímsky misál. Obnovený podľa rozhodnutia Druhého vatikánskeho koncilu. Uvedený do platnosti pápežom Pavlom VI*. Typis Vaticanis, 2001.
- STINISSEN, Wilfrid. *Mluv s nimi o Marii. Matka Boží ve svědectví Bible*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-788-0.
- Sväté písmo s komentármí a margináliami Jeruzalemskej Biblie*. Trnava: Dobrá kniha, 2012. ISBN 978-80-7141-739-2.
- SZYMUSJAK, Jan-Maria – GŁOWA, Stanisław. *Breviarium fidei. Kodeks doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha, 1964.
- ŠMÁLOV-KÚTNIK, J. *Litánia loretánske. Rozbor a výklad – Suma mariológie*. Bratislava: LÚČ, 1998. ISBN 80-7114-210-7.
- TRIDENTSKÝ KONCIL. Sessio V, 17. 6. 1546, *Decretum super peccato originali*, č. 5. In: ALBERIGO, G. ed. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*. Bologna, 1991, s. 667.
- TRIDENTSKÝ KONCIL. Sessio VI, 13. 1. 1547, *Decretum de iustificatione*, can. 23. (ES 1573).
- UFFICIO CELEBRAZIONI LITURGICHE DEL SOMMO PONTEFICE. *Liturgie dell'Oriente Cristiano a Roma nell'anno Mariano 1987-88*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1990. ISBN 88-209-1698-3.